

Wpłynęło 27.02.2012 r.
Zrecenzowano 29.03.2012 r.
Zaakceptowano 10.04.2012 r.

A – koncepcja
B – zestawienie danych
C – analizy statystyczne
D – interpretacja wyników
E – przygotowanie maszynopisu
F – przegląd literatury

Działania strategiczne w zakresie dobrostanu zwierząt jako element zrównoważonego rozwoju rolnictwa

**Anna BARTKOWIAK^{AEF}, Łukasz NAMYŚLAK^F,
Paulina MIELCAREK^F**

Instytut Technologiczno-Przyrodniczy w Falentach, Oddział w Poznaniu

Streszczenie

W realizacji zasad zrównoważonego rozwoju rolnictwa uwzględniane są m.in. działania, związane z właściwym postępowaniem ze zwierzętami gospodarskimi. Dlatego w pracy zwrócono uwagę na działania dotyczące strategii Unii Europejskiej w zakresie ochrony i dobrostanu zwierząt w kontekście realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju. Omówiona problematyka jest bardzo istotna ze względu na fakt, że obecna polityka Unii Europejskiej nie uwzględnia licznych kwestii dobrostanu zwierząt, chociażby różnorodności systemów produkcji rolnej, rozwiązań techniczno-technologicznych czy warunków klimatycznych i in. Z tego względu prowadzone są prace nad strategią, która umożliwi między innymi dostosowanie przepisów do wszystkich problemów oraz zwiększenie liczby kontroli i nakładanie sankcji, związanych z nieprzestrzeganiem wymogów w zakresie dobrostanu zwierząt.

Słowa kluczowe: dobrostan zwierząt, zrównoważony rozwój rolnictwa

Wstęp

Zrównoważony rozwój stanowi triadę współzależnych czynników (ekologicznego, społecznego i ekonomicznego), która w myśl definicji ma za zadanie zaspokojenie potrzeb zarówno obecnych, jak i przyszłych pokoleń [WCED 1987]. Zrównoważony rozwój uwzględnia przede wszystkim takie potrzeby, jak: wysoki poziom zatrudnienia, wykształcenia, ochrony zdrowia, spójność społeczną i terytorialną oraz ochronę środowiska.

Biorąc pod uwagę sektor rolniczy, jako jeden z intensywnie rozwijających się działów gospodarki wymaga on uwzględnienia jeszcze innych potrzeb, które wpływają na funkcjonowanie gospodarstw rolnych, a zarazem na realizację zrównoważonego rozwoju. Do tych potrzeb, w połączeniu ze wspólnym czynnikiem dla każdego sektora gospodarki – ochroną środowiska, należy: bezpieczeństwo żywności, bezpieczeństwo zdrowotne ludzi i zwierząt, dobrostan zwierząt oraz ekonomiczny aspekt produkcji rolnej (rys. 1).

Źródło: opracowanie własne. Source: own study.

Rys. 1. Elementy zrównoważonego rozwoju rolnictwa
Fig. 1. Elements of sustainable agriculture development

Obecnie wciąż brakuje prawodawstwa Unii Europejskiej dla pewnych obszarów, a także wystarczających działań w zakresie przestrzegania zasad dobrostanu zwierząt ze strony rolników oraz dostatecznej kontroli nad postępowaniem ze zwierzętami. Dlatego prowadzone są prace nad strategią na rzecz dobrostanu zwierząt, które uwzględniają następujące cele:

- poprawę egzekwowania przepisów UE;
- zapewnienie otwartej i uczciwej konkurencji unijnym podmiotom gospodarczym;
- poprawę stanu wiedzy i świadomości unijnych podmiotów gospodarczych w zakresie dobrostanu zwierząt;
- poprawę spójności stosowania przepisów w zakresie dobrostanu zwierząt, w odniesieniu do poszczególnych gatunków zwierząt.

W związku z powyższym Komisja do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego przyjęła warianty uwzględniające realizację poszczególnych celów, dotyczących dobrostanu zwierząt [KOM 2012].

Celem pracy jest przedstawienie strategii Unii Europejskiej w zakresie ochrony i dobrostanu zwierząt w kontekście realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Dobrostan zwierząt jako element zrównoważonego rozwoju

Zrównoważona produkcja zwierzęca powinna uwzględniać relacje człowiek-zwierzę-środowisko. Z tego względu ważne jest, aby chronić prawo zwierząt gospodarskich i jednocześnie kształtować środowisko przyrodniczo-rolne w sposób niezagrażający człowiekowi [KOŁACZ, DOBRZAŃSKI 2006]. Istotnym czynnikiem zrównoważonego rolnictwa jest zatem dobrostan zwierząt, definiowany przez Światową Organizację Zdrowia Zwierząt następująco [OIE 2008]: *„Dobrostan osiągnany jest wtedy, jeżeli zwierzę radzi sobie z warunkami, w jakich żyje. Zwierzę jest w dobrym stanie, jeśli (jak wskazują dowody naukowe) jest zdrowe, nie cierpi niewygody, jest dobrze odżywione, bezpieczne, jest w stanie wyrazić wrodzone zachowania, nie odczuwa bólu, strachu ani niepokoju. Dobrostan zwierząt wymaga zapobiegania chorobom i leczeniu weterynaryjnemu, odpowiedniego schronienia, zarządzania, żywienia, humanitarnego obchodzenia się i humanitarnego uboju/ zabicia. Dobrostan zwierząt odnosi się do stanu i traktowania zwierząt, które obejmuje również inne określenia takie, jak: opieka, hodowla zwierząt oraz humanitarne leczenie”*.

Dobrostan zwierząt stanowi wieloaspektowy wymiar pod względem naukowym, technicznym, etycznym, ekonomicznym i prawnym. W istocie duże znaczenie ma naukowe podejście do problematyki dobrostanu zwierząt, gdyż wymaga interdyscyplinarnego zaangażowania badaczy z różnych dziedzin: inżynierii rolniczej, zootechniki, biologii, fizjologii, weterynarii, etologii, czy psychologii [LUND i in. 2006].

Miarą oceny dobrostanu zwierząt są różne wskaźniki: zdrowie i parametry fizjologiczne, behavior oraz wyniki produkcyjne. Dlatego bardzo ważną rolę spełniają badania naukowe służące określeniu poziomu dobrostanu i wskazujące drogę i kierunek poprawy komfortu utrzymania zwierząt. Lepszy stan zdrowia zwierząt oznacza z jednej strony niższe koszty weterynaryjne i remontu stada, z drugiej wyższą wydajność [HERBUT 2009].

Jednym z najważniejszych czynników mających znaczenie dla zachowania właściwego dobrostanu zwierząt i behavioru, a także zapewniających odpowiednie warunki pracy człowieka oraz ochronę środowiska naturalnego jest spełnienie standardów technologicznych. Pojęcie to oznacza zbiór norm dotyczących rozwiązań funkcjonalnych, wyposażenia technicznego i technologicznego oraz elementów infrastruktury [FIEDOROWICZ 2012].

Zwierzęta mogą być filtrami, przekaźnikami, czy indykatorami zanieczyszczeń środowiska, stanowiąc zagrożenie dla zdrowia samych zwierząt oraz ludzi. Dotyczy to między innymi metali ciężkich – ołowiu, kadmu i rtęci, pochodzących ze źródeł naturalnych i antropogennych, czyli oddziaływania przemysłu (górnictwa, energetyki, komunikacji itp.). Pierwiastki te dość łatwo akumulują się w organizmach zwierząt gospodarskich i mogą zanieczyszczać produkty pochodzenia

zwierzęcego, np. mleko, mięso, jaja itd. [BODAK, DOBRZAŃSKI 1997; DOBRZAŃSKI i in. 2005; KOŁACZ, DOBRZAŃSKI 2006]. Z kolei biorąc pod uwagę ekonomiczny aspekt dobrostanu zwierząt można wyszczególnić takie główne jego wyznaczniki, takie jak: kwalifikacje strat zdrowotnych i produkcyjnych wynikających z pogorszonego dobrostanu, wybór strategii prowadzącej do minimalizacji strat, bilans nakładów finansowych na polepszenie dobrostanu, czy bilans zysków, związanych z polepszeniem dobrostanu [DOBRZAŃSKI 2009].

Działania strategiczne w zakresie dobrostanu zwierząt

Zwierzęta, jako istoty zdolne do odczuwania, zgodnie z artykułem 13 Traktatu o Unii Europejskiej (TFUE), muszą być respektowane w procesie tworzenia prawa UE ze szczególnym uwzględnieniem wymogów w zakresie ich dobrostanu. Ramy normatywne w kwestii utrzymania zwierząt gospodarskich, do celów eksperymentalnych, a także w ogrodach zoologicznych, ustanawiane przez organy Unii Europejskiej (a wcześniej także przez ich odpowiedniki Wspólnot Europejskich), wskazują, jak ważnym zagadnieniem jest właściwa hodowla, nie tylko ze względu na czynnik ekonomiczny, ale również etyczny [Europejska Konwencja... 2008; OIE 2008].

Mając zatem na względzie dobro zwierząt, a także pośrednio ochronę zdrowia ludzi i ochronę środowiska przyrodniczego, podjęto prace nad strategią na rzecz dobrostanu zwierząt na lata 2012–2015. Wynika to z potrzeby stworzenia ujednoczonych postanowień prawnych w ujęciu holistycznym, co nie jest łatwe do osiągnięcia ze względu na różnorodność środowisk rolniczych państw Unii, sytuacji społeczno-ekonomicznej tych państw, praktyk i skuteczności wdrożenia prawa unijnego oraz innych elementów niezwiązanych z gospodarką, takich jak indywidualne czy kulturowe podejście do kwestii dobrostanu zwierząt.

Dotychczas wiele czynników, warunkujących dobrostan zwierząt w Unii Europejskiej, nie było realizowanych; stwierdzono także brak egzekwowania przepisów UE przez państwa członkowskie w wielu dziedzinach, niedostateczne informowanie konsumentów w kwestiach metod produkcji i wpływu na dobrostan zwierząt, brak wiedzy oraz zbyt ogólne zasady w odniesieniu do dobrostanu zwierząt.

Nowa strategia ma za zadanie wprowadzenie bardziej precyzyjnych, ale i uproszczonych rozwiązań. W tym zakresie planowane jest:

1. Uproszczenie przepisów Unii Europejskiej dotyczących dobrostanu zwierząt, w tym:
 - a) wykorzystanie wskaźników dobrostanu zwierząt opartych na wynikach badań naukowych, które mogłyby uprościć ramy prawne i umożliwić elastyczność, w celu poprawy konkurencyjności producentów zwierząt gospodarskich;
 - b) dokonanie zmian ram prawnych UE, kierowanych do konsumentów, w celu zwiększenia przejrzystości i naukowej wiarygodności oświadczeń, dotyczących dobrostanu zwierząt;

- c) ustanowienia europejskiej sieci ośrodków referencyjnych, mających na celu spójny i jednoznaczny przekaz sposobów wdrażania przepisów UE;
- d) utworzenie wspólnych wymagań, dotyczących kompetencji personelu zajmującego się zwierzętami.
2. Wspieranie państw członkowskich i podjęcie działań, mających na celu poprawę przestrzegania prawa.
3. Wspieranie współpracy międzynarodowej z wykorzystaniem dostępnych środków w celu dostosowania wszystkich działań, zwiększających konkurencyjność europejskich producentów zwierząt gospodarskich w zglobalizowanym świecie.
4. Przekazywanie konsumentom i opinii publicznej odpowiednich informacji o sposobach postępowania ze zwierzętami gospodarskimi.
5. Optymalizacja efektów synergii wspólnej polityki rolnej (WPR), dotyczących zasad wzajemnej zgodności, rozwoju obszarów wiejskich, działań promocyjnych, polityki jakości, rolnictwa ekologicznego.
6. Zbadanie dobrostanu ryb utrzymywanych w gospodarstwie rybackim oraz opracowanie szczegółowych przepisów w tym zakresie.

Przedstawione działania strategiczne będą musiały być rozwiązywane w sposób zróżnicowany i holistyczny. Istotna jest również ocena stopnia wykonalności i stosowności wprowadzania naukowych wskaźników dobrostanu zwierząt opartych na wynikach badań.

Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że ustawodawstwo unijne w odniesieniu do dobrostanu zwierząt wymaga wprowadzenia wielu nowych rozwiązań. Szczególnie istotne są działania związane z poprawą egzekwowania przepisów UE oraz nakładaniem ewentualnych sankcji z tytułu nieprzestrzegania zasad dotyczących ochrony i dobrostanu zwierząt. Polityka Unii Europejskiej powinna także uwzględniać działania zmierzające do poprawy konkurencyjności unijnych podmiotów gospodarczych, czy stanu wiedzy.

Bibliografia

BODAK E., KOŁACZ R. 1997. Bioakumulacja metali ciężkich u zwierząt. W: *Ekologiczne problemy chowu zwierząt w rejonach skażeń metalami ciężkimi*. Pr. zbior. Red. E. Bodak, Z. Dobrzański. Wrocław–Rudna. ELMA AR. ISBN 83-906 885-0-6 s. 68–82.

DOBZAŃSKI Z. 2009. Ekonomiczne i prawne aspekty dobrostanu zwierząt gospodarskich. W: *Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich* Pr. zbior. red. I. Marcinkowskiej. Puławy. IUNG-PIB s. 215–226.

DOBZAŃSKI Z., GÓRECKI H., KOŁACZ R., GÓRECKA H., OPALIŃSKI S., CHOJNACKA K., BARTKOWIAK A. 2005. Elaboration of the technology and the recipe for the preventive-detoxication preparations, made on the basis of the humic and aluminosilicate materials, for farm animals housing in regions of ecological risk. *Polish Journal of Environmental Studies*. Vol. 14 s. 95–99.

Europejska Konwencja o ochronie zwierząt hodowlanych i gospodarskich, sporządzona w Strasburgu dnia 10 marca 1976 r. Dz.U. 2008. Nr 104 poz. 665.

FIEDOROWICZ G. 2012. Wpływ standardów technologicznych na dobrostan i produktywność krów mlecznych. Przegląd Hodowlany. Nr 1 s. 1–5.

HERBUT E. 2009. Dobrostan zwierząt i jego wpływ na efekty produkcyjne. W: Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich Pr. zbior. red. I. Marcinkowskiej. Puławy. IUNG-PIB s. 207–214.

KOŁACZ R., DOBRZAŃSKI Z. (red.) 2006. Higiena i dobrostan zwierząt gospodarskich. Wrocław. AR. ISBN 83-60574-02-2 ss. 537.

KOM 2012. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie strategii Unii Europejskiej w zakresie ochrony i dobrostanu zwierząt na lata 2012-2015. Komisja Europejska, Bruksela 19.01.2012.

LUND, V., COLEMAN, G., GUNNARSSON, S., APPLEBY, M.C., KARKINEN, K. 2006. Animal welfare science-Working at the interface between the natural and social sciences. Applied Animal Behaviour Science Vol. 97 s. 37–49.

OIE – World Organisation for Animal Health 2008 [online]. [Dostęp 1.02.2012 r.]. Dostępny w Internecie: www.oie.int/doc/ged/D5517.PDF

WCED – World Commission on Environment and Development 1987. Our Common Future. Oxford. Oxford University Press. ISBN 0-19-282080-X ss. 400.

Anna Bartkowiak, Łukasz Namysłak, Paulina Mielcarek

**STRATEGIC ACTIVITIES CONCERNING ANIMAL WELFARE
AS AN ELEMENT OF SUSTAINABLE AGRICULTURAL DEVELOPMENT**

Summary

The rules of sustainable agricultural development take into account, among the others, the activities connected with proper treatment of farm animals. Therefore, an attention was paid to activities relating to the EU strategy of farm animal protection and welfare, in context of the sustainable development idea. Discussed issue is very significant considering fact, that the actual EU policy disregards numerous questions of animal welfare, for instance the diversity of agricultural production systems, technical and technological solutions, climatic conditions etc. For such a reason the studies were undertaken on the strategy which would make possible to adapt the legal regulations to all the problems, to increase control frequency and to impose the penal sanctions, connected with omitting the rules and requirements of animal welfare.

Key words: animal welfare, sustainable agriculture, development

Adres do korespondencji:

dr inż. Anna Bartkowiak
Instytut Technologiczno-Przyrodniczy
Oddział w Poznaniu
ul. Biskupińska 67, 60-463 Poznań
tel. 61 820-33-31; e-mail: a.bartkowiak@itep.edu.pl